

Denizin **ZEKİ KOLLARI**

[Yazı ve Fotoğraflar] **Tahsin CEYLAN** | Sualtı Fotoğrafçısı

“Sekiz kolundan her biri anlam yüklüdür sanki; ilk dört tanesi sadakat, koruma, sevgi ve şefkati anlatır, sevdiğine ve doğaya katılmayı bekleyen yavrularına. Geri kalan kollarından biri hayatta kalma azmini, biri de derin mavilerdeki hükümranlığını temsil eder. Son iki kol ise bizler içindir”. Derinlerden beyaz sayfalara kare kare denizi taşıyan Tahsin Ceylan, kimilerinin “canavar” olarak tabir ettiği mavilerin en zeki omurgasız hayvanı ahtapotları işte böyle anlatıyor. Ahtapotların son derece dirençli ve sabırlı olduğunu belirten Ceylan, kadraji karşısında pozlanan bu canlıların birçok özelliğini gözler önüne seriyor. İşte belgesel tadında ahtapotlar...

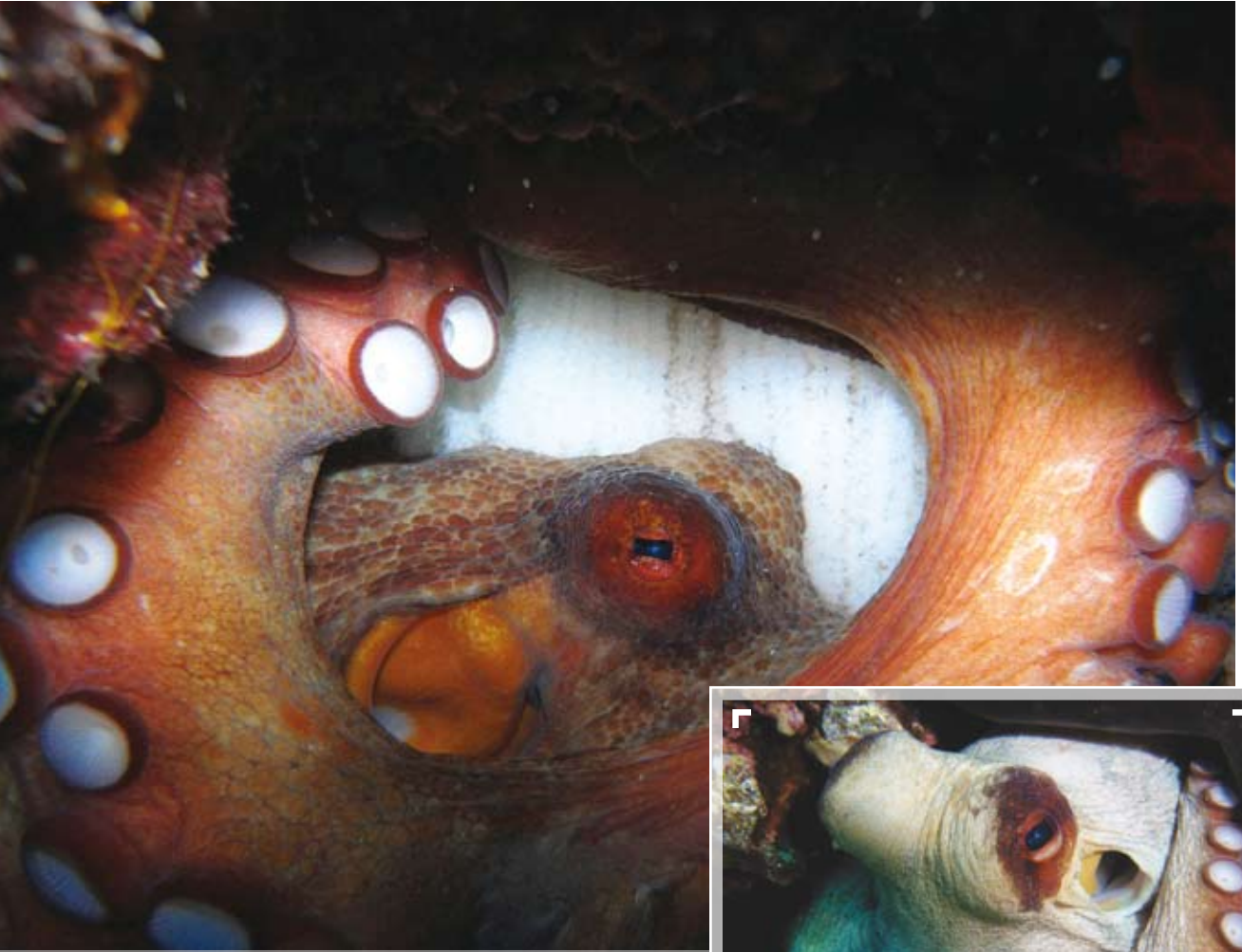
Kırk sekiz saat boyunca karada yaşayabilecek kadar dirençli, bir anda ortadan kaybolacak kadar yetenekli, bir şey hissetmeden bir yangının içerisinden geçebilecek kadar dayanıklı ve sevgiliyi denizin ruhunda sımsıkı sarmalayacak kadar güçlü kollara sahip canlılardır ahtapotlar. Bu yazımızda izleyici, okuyucu ya da görsel yaşantımızda bir şekilde yer almayı başarmış olan ve haklarında doğru ya da yanlış bir önsezimiz bulunan denizlerin sekiz kollu en zeki canlılarını tanımaya çalışacağız. Zoologlar, omurgasızlar arasında kompleks bir beyin yapısına sahip tek canlılar olarak gösteriyorlar onları. Hayati tehlike yaşadıkları bölgeyi daha sonra da tanımlayabiliyor ve oradan uzak durmayı başarabiliyorlar. Dar alanlardan ustaca geçebiliyorlar. Koparılan ya da bir saldırı sonucu avcı tarafından alınan kollarının yerine yenisi çıkabiliyor.

Biyolojik olarak yumuşakçalar ailesinin bir üyesi

olan ahtapotlar, kafadan bacaklılar grubunda yer almaktadırlar. 300 civarında türü bulunan ahtapotların uzunlukta 10 metreye, ağırlıkta 200-300 kg.'a kadar ulaşan boyutları varken, birkaç santim büyüklükte olan türleri de mevcuttur. Her canlıda olduğu gibi korunma içgüdüsüne ahtapotlarda da rastlanılır. İnsanlar için tamamen zararsız olan bu canlılar, güçlü kollarını avlanma ya da korunma için kullanmaktadırlar. Aktif avcı statüsündeki canlıların temel özelliklerinden biri olan gelişmiş görme duyusu, omurgalılarla kıyaslanabilecek düzeydedir. Kafa bölgesinden çıkan ve uzunluğu türler arasında farklılaşan vantuzlu güçlü kollarını, ünlü yazar Victor Hugo "Les Travailleurs de la Mer-Denizin İşçileri" adlı romanında; deri gibi elastik, çelik kadar sert ve gece gibi soğuk sözleriyle ifade etmiştir.

Yavru bir ahtapot sığınak olarak yine bir deniz canlısı olan Triton'un boş kabuğunu kullanmaktadır.

Ahtapot'un yumurtalarını korumaya yönelik duygusunu kelimelerin insafına bırakmak istemiyorum. Çünkü anne ahtapot yaşamının bedeli olarak bu duyguyu yaşıyor.

Ahtapot'un vantuzlarla donanımlı her kolunda gücünü hissedebilirsiniz.

Ahtapot bir tehlike anında, kurtulmak için rahatlıkla bir ya da daha fazla kolunu feda edebilmektedir. Yerine yenisi çıkacaktır.

Ahtapotların menülerinde neler var?

Ahtapot'un her bir kolunda tek ya da çift sıra halinde dizilmiş yaklaşık 240 civarında vantuz bulunur. Saklandığı yer ile mükemmel bir uyum gösterecek şekilde renk değişimine uğrayabilecek ve hareketsiz bir şekilde saatlerce avlarını bekleyecek kadar sabırlı hayvanlardır. Ahtapotlar menülerinde; başta yengeçler olmak üzere, ıstakoz ve midye gibi kabukluları tercih etmektedirler. Akşamki ziyafetten arta kalanları hemen yuvasının dışına attıklarından, kumluk zeminlerdeki yuvalarını tespit edebilmek oldukça kolaydır. Bir ahtapot çoğu zaman avladığı yengecin kabuğunu kırmaz, ince kolları ile yenilebilecek parçaları koparıp, geride boş bir kabuk bırakır. Birçok gözlemci ahtapotların avlanmada gösterdiği sabır üzerinde hemfikirdir. Bu konuda bir gözlemcinin aktarmış olduğu hikaye, insanı bu canlıların zekasına hayran bırakıyor. Bildiğiniz gibi midye gibi kabuklular çok güçlü kaslara sahip olduklarından, kabuklarını ayırmak için oldukça büyük çaba sarf etmek gerekir. Bunun büyük bir enerji ve zaman kaybı olacağını düşünen bir ahtapotun, bazen avının yakınında hareketsiz pusuya yattığını ve bir ara kabuğunu aralayan

midyenin kabuğunun arasına taş fırlatarak kabuğun tekrar kapanmasını engellediği anlatılmaktadır. Ara sıra gündüzleri de avlanan ahtapotlar genellikle geceleri aktiftirler. Avlanmak için daha fazla savunmaya sahip avlar için ahtapot, iki ölümcül silahını devreye sokar. Bunlar ağız boşluğunun tam ortasında yer alan gagası ve salgılayabildiği zehridir. Gaganın kabukları kırabilecek kadar sert ve keskin bir yapısı vardır. Jules Verne "Deniz Dibinde Yirmi Bin Fersah" adlı yapıtında; "Ahtapotun tek sert bölgesi papağan gagası gibi keskin olan makas şeklindeki ağızdır ki, genellikle avlarının kabuklarını kırarak açmak için bunu kullanır. Ayrıca, kabuklu hayvanların kabuğunu delip içindeki eti parçalayarak almaya yarayan törpü gibi bir dili de vardır" demektedir. Tükürük bezlerinden salgıladığı zehir ise, avın sinir sistemini etkilemekte ve kısa sürede titreyerek ölümüne neden olabilmektedir.

Mürekkepli duman perdesi

Besin değeri yüksek olan ahtapotun her dönemde avcısı (predatörü) bulunmaktadır. Ahtapotların düşmanlarına karşı en etkili silahlarının, kamuflaj yeteneklerinden daha çok solungaçları arasında yer alan bezlerden salgıladığı mürekkep (Sepia)

olduğu ortaya çıkmaktadır. Sualtındaki keşifleri sırasında sıkça kafadanbacaklıların bu savunma mekanizmasını gözleme fırsatı bulan ünlü deniz bilimci Jacques-Yves Cousteau, gözlem defterine şunları yazmıştır: “Mürekkep fıskırtmanın ahtapotu takip eden avcıdan gizleyen bir duman perdesi olduğunu düşünüyorum. Çünkü salgı su içerisinde dağılmadan, kuyruklu bir gölge gibi asılı kalıyor ve bu da ahtapotu gizleyecek kadar küçük bir silüet. Bu silüetin şekli ve boyu kabaca onu salgılayan ahtapotunki ile aynı.” Sürekli renk değiştirebilen, bir avı kovalayan, bir avcı için birdenbire ortaya çıkan ve kovaladığı şeye benzeyen, kapkara bir obje görmek oldukça şaşırtıcı olmalı. Bu kısacık şaşırma anı, yönünü ve rengini aniden değiştiren ve adeta görünmez olan ahtapotun hayatını kurtarması için yetebilecek kadar uzun olabilir. Mürekkep, ahtapotların en büyük düşmanı olan müren balıklarının da koku alma duyusunu saatlerce felç edebilecek güçtedir. Ahtapota bu kadar avantaj sağlayan mürekkep, aynı zamanda onun sonunu da getirebilecek kadar tehlikeli bir silahtır. Mürekkebi fıskırttıktan sonra ortadan sıvışan ahtapotun kaçtığı tek şey peşindeki avcı değildir. Ahtapot kendi bıraktığı bu bulut içerisinde birkaç dakika kalacak olursa zehirlenerek ölebilir. İskelet yapısına sahip

olunmamasına karşın ahtapotun düşmanlarından kaçarken, iki kolu üzerinde adeta yürüdüğü de son yıllarda bilim adamlarınca gözlem olarak kaydedilmiştir. Merkezi sinir sistemine önemli bir darbe almadığı sürece, kopan ya da yaralanan organlarını tekrar oluşturma (rejenerasyon) yeteneği vardır ve ahtapotlar da diğer kafadanbacaklılar gibi suyu vücut içine alarak belli bir basınçla püskürterek hareket etmektedirler. Güçlü su itişinden dolayı bu harekete “jet itiş” de denilmektedir. Ancak ahtapotlar diğer akrabaları olan mürekkep balıkları kadar hızlı hareket edemezler ve ortalama hızları saatte sekiz milden daha fazla değildir. Dayanıklılık ölçümlmelerine gelince, bir ahtapot ıslak bezlerle sarılacak olursa karada 48 saat boyunca yaşayabilmektedir.

Anne ahtapotun hüzünlü sonu

Diğer kafadanbacaklılar gibi ahtapotlarda da, kolların biri ya da bir kaç üreme organı işlevini görmek üzere modifikasyonlara uğramıştır. Bu yapının amacı sperm hücrelerini dişi bireyin içine veya yakınına ulaştırmaktır. Utangaç olan erkek birey, dişiye dokunduğunda kızarır ve renk değiştirir. Benzer durumlardaki insanın yüzünün kızarması gibi. Yaşamları boyunca sadece bir kez eşleşirler.

Ahtapotlar, buldukları ortama uyum sağlamakta inanılmaz bir kamufaj yeteneğine sahiptirler.

Keskin ve muhteşem gözleriyle olabilecek tehlikelere karşı sürekli etrafını kontrol eder.

Dişi, döllenmiş yumurtaları salkımlar halinde dizer. Bu salkımların uzunluğu ve sayısı ahtapotun yaşı ve içerisinde bulunduğu durum ile yakından ilişkilidir. Genç bir ahtapot 12 - 30 salkım oluşturabilirken, ergin bir bireyde bu sayı 50'yi bulabilir. Her salkımda 150 - 200'ü bulan yumurtalardan ancak birkaç tanesi ergin bir ahtapota dönüşebilmektedirler. Dişi birey için yumurtalar çok önceliklidir, kollarındaki ince zarlar yardımıyla yumurtaları nazikçe kavrayıp, temiz tutulmalarına özen göstermektedir. Sifonu ile su akımı yaratarak yavrularına oksijen verir. Annelik ve onun getirdiği özveri duygusu ahtapotlarda farklı ve çok daha yüksektir. Dişi ahtapot, yumurtalarını bıraktıktan sonra yemekten kesilir ve beş ay boyunca yavrularının yumurtadan çıkmasını bekler. İnanılmaz bu özenin sonunda, yavruları hayata merhaba dediğinde, kendisi hayata veda eder.

En zeki omurgasız

Hawaii dilindeki karşılığı "kayıp giden hayalet" olan ahtapotlar Hollywood filmlerinde gördüğümüz devasa gemileri kollarıyla sarıp yutan dev canlılar olmasalar da, kafadan bacaklılar ailesindeki en gelişmiş sinir sistemine sahiptirler. Deniz bilimcilerin çoğu, ahtapotu dünyanın en zeki omurgasız olarak tanımlamaktadırlar. Hatta zekâ seviyelerini, evcil kedilere denk görenler de

vardır. Sekiz kolundan her biri anlam yüklüdür; sanki ilk dört tanesi sadakat, koruma, sevgi ve şefkati anlatır, sevdiğine ve doğaya katılmayı bekleyen yavrularına. Geri kalan kollarından biri hayatta kalma azmini, biri de derin mavilerdeki hükümranlığını temsil eder. Son iki kol ise bizler içindir, gel sarıl bana dercesine... Çeşitli romanlardan ya da filmlerden esinlenerek anlatımı farklılaştırılan ahtapot "canavar" yerine tam tersine denizlerin en sıcakkanlı canlısıdır. Deniz bilimci Neil Mc Daniel ahtapotu anlatırken; "...gözlerinde anlam dolu bir bakış vardır ve sanki seni çok iyi görüyor ve tanıyorum!"demektedir. Nesli tehlike altındaki canlılar listesine henüz katılmamış olsa da, ülkemizde ciddi bir av baskısı altında yaşamını sürdürmeye devam etmektedir. Keldağ'dan Saros'a kadar her dalışımızda ürkek, ama "beni görün" der gibi fark edilmeyi bekleyen; sıcak bakışlarıyla bize eşlik eden ve kadrajımıza pozlanan ahtapota denizin ruhundan selam olsun...

KAYNAKLAR:

Sualtı Dünyası Şubat 1997

Özen Can, Ceylan Tahsin

Sekiz Kollu Güç ve Zekâ Timsali

<http://sizinti.com.tr/yazdir.sizinti?SIN=50c9966508&k=2805&626523994>

"Intelligenz Bestien; Riesenkraken sind keine Monster", Stefan Raps, Natur, Eylül 1996.

"Die schwebende Kindheit des Octopus", Jean Lecomte, Geo, Ocak 1996.

"Rendezvous mit einem intelligenten Monster", Neil McDaniel, PM, Haziran 1995.

<http://www.iwf.gudg.de/iwfger/alldaten/c669.html>

Böylesi büyümlü bir dansa tanık olabilmek şanslı olduğum anlardan biridir.